

Suzanne Sjöqvist, Du är hos mig ändå

Vi har sett dem på tidningarnas förstasidor. Barn som återvänder från Sydostasien utan sin mamma eller pappa. Det känns överkligt och outhärdligt för oss som betraktare. Kanske berör bilden vår egen innersta vilshenhet. Hur känner och vad tänker barnet självt?

Detta är en tragedi som ständigt sker i det tysta. År 2002 miste 3.200 svenska barn en förälder. Av dem var det 13 barn som miste båda föräldrarna.

Många idag vuxna, som förlorade en förälder som barn, vet hur tyst det kan bli i när man plötsligt står där ensam. Journalisten Suzanne Sjöqvist är en av dem. Hon har nu samlat en antologi, där 31 barn och ungdomar berättar sin historia, om hur det var när mamma eller pappa dog: Du är hos mig ändå.

Det hör inte till vanligheterna att barn och tonåringar får komma till tals om sin sorg efter en bortgångna förälder. Inte sedan Anders Grönros´ film; Hon kommer med vinden, har jag mött ett så direkt tilltal som denna bok. Här berättar ungdomar med egna ord hur det var att mista sin förälder. Vad de kände och tänkte. Den hjälp de fick och den de saknade. Men framför allt porträtteras den förlorade förälder. Den tid de har haft tillsammans i livet. Den förlorade framtiden och fantasier hur den kunde ha sett ut. Det finns mycket kärlek till den döda föräldern i dessa berättelser. Ibland kan man också skymta stråk av besvikelse, ilska och skuld.

Berättandet har en viktig funktion. Det bevarar den bortgångna föräldern. För de är inte ”föräldralösa”. Det finns en stolthet i dessa berättelser. Eller som Ida säger i sin berättelse: ”Halva min DNA-kedja kommer från mor”. Ida miste sin mamma då hon själv var nyfödd. Ibland begår omvärlden misstaget att alltid framhålla dessa barn som ”barnet utan förälder”. Men alla dessa berättare äger en historia av en förälder som ingen har rätt att ta ifrån en. Denna historia är inte bara minnen, utan också ansiktsdrag och personlighet. Det är gott att veta sig likna någon man inte längre riktigt kan minnas.

Sorgen har många ansikten. Några ungdomar berättar om hur de känt sig jagade av alla de, mer eller mindre professionella, som velat bearbeta deras sorg. Andra hur de längtade efter att få prata med någon. Bästa sättet för människor i närheten är att faktiskt fråga vad man kan och ska göra för dem. Eller som Martin uttrycker det:

”Var aldrig rädd för att se sörjande människor gråta. Det är inte dig vi är arga på. Vi saknar någon vi älskar”.

Flera ungdomar berättar om förnumstiga kuratorer och psykologer som mer hållit fast vid en teknik, än vad de vågat närma sig barnet på dess egna villkor. Närhet och stöd måste alltid få vara naturligt. Det går bra att använda den egna bristen som redskap när man vill hjälpa.

I alla berättelser finns en djup ensamhet. Genom dem ljuder en sorgesam ton, som jag kan känna igen från Niklas Rådströms självbiografiska roman; Spårvagn på Vintergatan, som också handlar om en förlorad pappa.

Här är det barn som skriver om sina egna upplevelser. Det finns något i deras språk som är främmande för barnet. De använder ord som många vuxna ännu inte behövt stiftat bekantskap med. De gör djupa insikter och beskriver dessa erfarenheter med ett språk som är brådmoget, på gränsen till akademiskt. Det slår mig när jag läser dessa berättelser: Detta är historier från barn som blivit berövade ett stycke barndom. De har tvingats bli vuxna allt för fort. Alla har de förlorat någon som skulle lotsa dem ett stycke in i vuxenvärlden. Nu måste de själva, med varierande tillgång till stöd och hjälp, söka sig dit. Caroline sätter ord på detta i sin egen berättelse:

”Jag och min lillebror förlorade några år av vår barndom. Vi fick bli mer vuxna och har lärt oss klara oss själva till stor del”.

Att förlora en förälder innebär att leva med ett allvar hela livet igenom, som kräver både respekt och acceptans. Samtidigt har man rätt att också få vara ett ”vanligt” barn; med lek, stim och stöj och sedan i tonåren med uppror och förälskelse.

Antologin andas också hopp. Sorgen och såren till trots. Många berättar om de framtidsplaner man har och vad de hoppas på av livet. Det saknas en viktig person att dela dessa tankar med. Men det går att leva vidare. För människor i omgivningen: kompisar, lärare, och släktingar är det viktigt att också se det hoppet.

Det största sveket tycks vara upplevelsen av hur omvärlden börjar te sig undvikande. Barnet som förlorat en förälder kan ta på sig ett stort och långtgående ansvar för att inte besvära omgivningen. De tillåter sig varken vara ledsen eller glad.

Antologi ger närstående mod och kunskap att på ett klokt och kärleksfullt sätt finnas hos den unga människa som sörjer.

Förlaget valde att påskynda utgivningen på grund av katastrofen i Sydostasien. Det är ett beslut jag får delade känslor inför. Å ena sidan hjälper boken oss att förstå vad som nu händer med de barn som blivit berövade föräldrar i katastrofen. Å andra sidan blir dessa 31 barn i antologin något berövade sin unika historia. Det hade kanske varit bättre att låta antologin få komma ut som planerat och därmed rikta ljuset än mer på det som blir berättat innanför bokens pärmar. Det här är deras tillfälle att tala till oss andra.

Trots allt. Varje år kommer flera tusen barn att mista en förälder. Det är något vi alla ständigt behöver förstå, berätta om och förhålla oss till.

Jakob Carlander